

A LEGVESZEDELMESEBB SZÉDELGÉS.

ÍRTA

KONT A. SÁNDOR

*Jeliige: Ne higy annak, ki állítja, hogy
munka és takarékoság nélkül meg-
lehet gazdagodnöd, mert az ellen-
séged.*

FRANKLIN.

Ára: 40 krajczár

BUDAPEST, 1882.
NYOMATOTT KAROLYI, MORVAY ÉS MÉREINÉL.
V.. Fő-út, Tilköry palota.

A lipótvárosi polgári körnek ajánlom c kis füzetet. Nagyérdekű s társadalmunk különböző viszonyaiban életbevágó kérdést fejtegetek ebben, oly kérdést, melylycl tálán a darázs-fészekbe nyúlástól félve, eddig előttem kevesen foglalkoztak, bár a bajt jól ismerték. Őszintén és leplezetlenül szólok c sorokban egyéni érdek nem bánt, egyént ellenszenv nem vezérel, mert szerencsére távol tudtam állam mindég c veszélyes néptől, melynek működését itt vázolólok. Ide vezérel komoly meggyőződés, hogy c baj társadalmi életünk egyik rákfenéje, melynek kiirtásában közreműködni minden honpolgárnak joga s kötelessége. Megismerkedtem e bajjal s nem futólag, hanem évek hosszán folytatott tanulmány útján s íme! most megteszem kötelességemet. Lehet, hogy a kötelesség teljesítése kellemetlenséget okozhat egyénileg, elfogom tűrni s nem panaszlom fel utána. Célom csak az volt, hogy a bajon segíthessek. Ezért is ajánlom e füzetet a lipótvárosi kört, tagjai figyelmébe. Mint a kör egyik szerény tagjának alkalmam volt többször meggyőződni, hogy Önök melegen karolnak fel

minden közérdekű ügyet s azt részint a törvényhozás útján, részint társadalmi eszközökkel elősegíteni igyekeznek. Meggyőződésem, hogy kevés fontosabb s égetőbb ügy van, mint a mit c füzetben tárgyalok; meggyőződésem, hogy ez ügyben Önök hívatnák első sorban a működésre s Önök tenni is fognak. ítéljenek!

Budapesten. 1882. okt. 1-jén.

A szerző.

Társadalmi életünk tömérdek baját a magyar sajtó és közvélemény sokkal csekélyebb gonddal kíséri s sokkal kevesebbet tesz azok érdekében, mint jogosan megvárhatnék. Évtizedek óta úton-útfélen halljuk a szót, hogy a magyarban sok a szalmaláng, hogy nincs benne elég hajlam a takarékosagra, hogy könnyen hívó s saját érdekeit védeni nem képes. De a vádakat mindenkor csak általánosságokban mondják el, s nem egyszer történik meg, hogy midőn egyes ily bűnökről kell megemlékezni, álszeméremből, vagy a viszonyok nem ismerése miatt azt némi túlzással nemzeti erénynek tünteti fel; általánosságban s hangzatos phrazisokkal igyekeznek is a bajon segíteni, de csak általánosságban. Ily szomorú viszonyokból ered azután, hogy nemzeti kultúránk s politikai érettségünk aránylag meglepő s egyes részleteiben mindenestre örvendetes haladása mellett társadalmi életünk a legszomorubb hátramaradottságot tünteti fel. Igazabban szólva nincs is társadalmunk. Még az intelligens osztály sem képes önálló tevékenységre, sőt, mi több, a fővárosi polgárság körében megindult társadalmi mozgalmaknál is a legelső dolgok közé tartozik az államhatalom gyámoltó kezét venni igénybe, ha ugyan a megpendített eszmét nem egészen s kizárólag ennek nyakába sózzák.

Merészség lehet ily viszonyok között tőlem, egy ismeretlen nevű ifjútól, ha a magyar társadalmi élet egyik sebére, egy kevésbé ismert, de százakat s ezre-

két régóta szorongató bajra akarom a magyar közvélemény figyelmét felhívni. Lesz-e ereje szavaimnak? Figyelembe veszik-e meggyőződésből s hosszas lelkiismeretes megfontolás után eredő feljajdulásomat s nem lesz-e annak is szomorú magyaros végzete a félreértés, vagy, a mi még nagyobb baj, a meg nem hallgatás? Ki tudná megmondani.'

De még sem habozom. Leírom azt, a mit tudok s elmondom mind, a mit tapasztaltam.

A baj, melyről szólni akarok nem közönséges-Nem; valóban rettenetes valami. Ragályos betegségek ellen a lassan-lassan erősülő tudományos tapasztalat megóvhat bennünket; nyílt ellenséget visszaver a férfi kar: társadalmunk ama titkos ellensége, melyről szólni akarok, veszélyesebb, mert alattomos s körül tekintő; erősebb s legyőzhetlenebb, mert polyphoz hasonlóan száz és száz karral láncolja le áldozatát s a szerencsétlen képzeletét s reményét felcsigázva mámorító kéjben tartja, míg lassanként minden csepp vérének ki nem szívja.

A nálunk újabb időkben annyira elterjedt zugbankárokról szólok, e vipera fajról, mely mások felizgatott vágyaiból táplálkozik, s melynek ingyenelő hada ma már éjszaktól délig s kelettől nyugotig behálózta az országot bűnös üzelveivel s a hirtelen gazdagodás ködképét tárva fel csillogó «értékpapírok» s «sorsjegyek» özönét bocsátja szét, hogy megölje derék népünk munkakedvét s kicsikarja zsebéből azt a néhány fillért, melyet önszorgalom vagy atyáinak takarékosága egybehalmoztak.

A legtöbb embernek hazánkban fogalma sincs ez undok fajzatról, míg hálójába nem kerül. Mint a mér-

ges pókok, elrejtett zugokban tartózkodnak ők is s szabályosan fonják ott halóikat, s ebben nincs görcs, mely nyílt összeütközésbe jönne a törvény, rendőrség tekintélyével, sőt valami csín s tetszetőség van munkájokon, mint a madaraknak kitett lépen, mert hiszen ők nem közönséges rablók s zsványok, kik fegyverrel kezükben s dörgő szavakkal támadják meg az embereket. Nem, mar csak azért sem, mert az ilyenekre nézve a mi «felvilágosodott» korunkban rősz idő jár. A rablókat s zsványokat ma már fel is akasztják s a zugbankár tudja, vagy legalább borzadva sejtí, hogy ez rősz dolog. De miért is tenne ő ilyesmit: A tudatlan rabló, ki talán azért, hogy éhező gyermekének egy falat kenyeret szerezzen, buntetre vetemedik, csakhamar rajta veszt mesterségének gyakorlásában s alig pár száz forintot szerezhet sokkal nagyobb fáradsággal, míg a «bankár úr», az arany lánczokban bővőködő s jól táplált férfiú, ki előtt még excellentiás urak is tisztelettel emelnek kalapot, ugyanannyi idő alatt tisztán ravaszsággal és munka veszély nélkül hiszékeny emberektől sok ezreket seper be. Mindenki tudja s legalább egy-két példából tapasztalja, hogy a tőzsde üzlettel mily óriási vagyonra lehet szert tenni, nem ritka eset, hogy valaki sorsjegy után gazdaggá lesz; de a sok ember közül, ki ezt látja s sovárogyva tapasztalja, vajmi kevés az, ki e tőzsde- s szerencsejátékok módját megértené s okosan használná fel. Az ilyeneket hálózza be a zugbankár, felkölti reményét! kiolthatlan vágyat ébreszt bennük a csillogó milliomok után s macával ragadva a szerencsétleneket csaknem eszméletlen állapotban viszi — az anyagi s erkölcsi súlyedés s az öngyilkosság útjára.

Ne értsenek félre. Nem a pénzüzetek, nem a tőzsdejátékosok ellen szólalok fel. Van a pénzüzerkedésben észszerű, szükséges elem is. Stein Lőrincz, a legjelesebb nemzetgazdák egyike, a tőzsdét a közgazdasági élet lüktető szívének nevezte el, ama csodás gépezetnek, mely életet s erőt ad a nemzeteknek s a társadalmi s közgazdasági tevékenység irányát szabja meg. Kicsinyes felfogás s vak tudatlanság volna egyetlen szóval is bántani a bankárokat s a tőzsde embereit. Ellenkezőleg, kalapot emelhetünk mindenkor előttük, ők a nemzettest egyik kiváló elemét képviselik s komoly férfias munkájuk által a nemzet háláját érdemelik ki.

De a zugbankár csak névben hasonlít e tisztelt testülethez. Közönséges gonosztevők ők, kik a bankár nevet bitorolják. Az uzsorás, ki zálogközvetítőnek vágj ügyvédnek hívja magát, az üzérkedő pap s képviselő, a népek békéjét önzésből megzavaró diplomata s annyi más gazember bizonynyal nem lesz becsületesebbé, ha akasztófa helyett érdemjeleket kap. így vagyunk a zug bankárokkal is. A bankárok tisztelt osztályának tekintélye nem csorbul általuk, mert becestelen emberek minden társadalmi osztályban találhatóak, de viszont az ő működésük sem lesz más, ha nem bakonyi rablónak, hanem budapesti bankároknak hívatják magukat.

Sajnos azonban, hogy a pénzüzerkedés nehéz s hosszas tanulmányozást s tapasztalatot igénylő munkájához ily lelketlen emberek is hozzáférhetnek, mert működésük ép ezért sokkal veszélyesebb, mint másoké. Minél complicáltabb valamely munka, annál több a kibúvó. A közönséges rabló ellenében egyszerű fegyverrel védekezhetünk, a csaló kereskedővel szemben egy

kis óvatosság megvéd, még a rettegett uzsorás sem képes úgy elaltatni áldozatait, hogy azok, ha elég erkölcsi bátorságuk van, meg ne szabadulhatnak körmei közül: a zugbankárok hálójából ellenben rendesen nincs menekvés. Ők nem támadnak, csak ígérnek; nem kívánnak egyszerre sokat, sőt látszólag önfeláldozással dolgoznak; nem tesznek semmi titokszerűt, mindent szeme elé tárnak az áldozatnak s bizony nem tehetnek róla, ha azok talán mégis másként értik. A pénzüzletek oly nehéz dolgok s az áldozat rendesen oly tudatlan. Nem volt semmi tettökben, a mit a törvény szigora üldözhetne s mégis megcsalták embertársaikat. Nem, helytelen a kifejezés, nem megcsalták, hanem megölték. Nemcsak pénzét veszik el, de lelkét is. A csillogó remények megsemmisítik munkakedvét s később a háló, melybe jutottak, s melynek köteleit nyakuk körül mindinkább érzik, életkedvüket teszi tönkre. S mindez fokenként megy, a nélkül, hogy észrevennék. A rettegett polyp óriási szemével megbűvöli előbb áldozatait, húsos lágy karjának első érintését nem érzi senki nagyon kellemetlennek, s midőn e kar ezer s ezer szipolyával az élő testbe bemerült, midőn az óriási szem már borzalmat kelt s a megsemmisülés ijesztő reme elől futni készül a láb, már minden, de minden késő. A kiszivattyúzott test gyenge s tehetetlen s a szörnyeteg szív, szív tovább, míg végre értéktelen lesz előtta a hulla s eldobja azt.

E rettenetes alakja társadalmunknak a zugbankár. A Hugó Victor polypjához lehet csak hasonlítani. De még ennél is szörnyetegebb, mert hiszen ember, kiről feltehetnők, hogy érezni tud. Az ily embernek azonban az érzelem csak arra való, hogy játszék vele;

az ily lény mindent csak latol s latol s ki halójába került, az csak egy tárgy előtte. Játszik vele, mint macska az egérrel, de a játék, a milliomok után vágyódó leikkel, nem a kedély, hanem a kiszámított ravaszság játéka.

* *
*

Pár évvel ezelőtt tisztos öreg özvegyasszonynyal találkoztam egy ügyvéd barátom irodájában. Sírva adta elő panaszát.

»Hat hónapja lesz — monda többek között — hogy megjelent nálam két úr, kik magukat X bankház megbízottjainak adtak ki; kik nekem — mint mondták — szerencsés hírt hoztak. Meglepetve fogadtam őket, mivel soha életemben nem volt összekötésem bankárokkal s a nevezett bankháznak hírére sem hallottam. Kifejezést is adtam e meglepetésemnek. De azok az urak elmondták, hogy a bankház ismer engem jól, tudakozódásai után meggyőződött, hogy becsületes nő vagyok, adósságaim nincsenek s ezért elhatározta, hogy »megtisztel« engem egy 500 forintról szóló eredeti járadéktervvel, melylyel biztos nyereség van összekötve s melyre nézve a szükséges törlesztéseket igen csekély havi összegekkel lehet eszközölni. Mondtam az uraknak, hogy szegény asszony vagyok, egyedüli biztos jövedelmem az a kis nyugdíj, melyet boldogult férjem után kapok s az ily pénzmanipulációhoz nem is értek. De az urak nem tárgyalgottak, egyik még mintegy neheztelve kérdezé, hogy talán csak nem akarom visszautasítani ezt a nagylelkű adományt, mely lehetővé teszi, hogy könnyű szerrel nagy vagyonhoz juthassak. Addig

beszéltek míg magam is örvendezni kezdtem a nagy szerencsének, mely ért; kinyilatkoztattam, hogy kész vagyok a bankház nagylelkű adományát elfogadni. Erre ők azonnal több ívet íratlak alá velem — úgy hiszem, egy váltó is volt közte — s megnyugtattak, hogy mindez csak formalitásból történik, mivel a rend úgy kívánja, ők különben teljesen megbíznak bennem, hogy a fizetéseket pontosan teljesítem.

»Mindent elhittem nekik, oly édes-mázos szavakkal; tudósán tudták előadni. Bár ne hittem volna, most boldog volnék. Mindjárt a papír átvétele alkalmával 50 forintot kellett lefizetnem; azután három hónapon át minden hó elsején 30—30 forintot vittem be a bankházba. Papíraimra nagyon büszke voltam. Kendőbe burkolva imakönyveim mellé tettem s úgy vigyáztam reá, mint a szemem fényére. Nem is volt semmi aggodalmam, a bankháztól minden hónapban kaptam 3—4 frankot, melyről azt mondtak, hogy pénzem kamatai, legfeljebb csak azon csodálkoztam, hogy a bankháznak, melyet a nálam járt urak oly nagyszerűnek mondtak, igen kis irodája volt, 5—6 ember alig férhetett belé.

»A harmadik hó letelte után egy nap kora reggel ismét két elegáns úr jelent meg nálam. Úgy mutatták be magukat, mint a bankház igazgatói, azt mondtak, hogy csak revidiálni jöttek s ezért adjam elő járadékomat. Megijedtem s bemutattam a papírokat. Megnézték s azután elővettek egy más igen gyönyörűen kiállított járadék-tervet, melyre nagy betűkkel az volt írva, hogy 1000 forintos járadék s tudtomra adták, hogy a múlt heti sorsolás alkalmával én már a második osztályba jutottam, minek következtében a bankház egy nagyobb járadékkal tisztel meg, mely nem

egy, hanem két biztos nyereménnyel jár s mely havonként 6 arany frankot jövedelmez. Most azonban 150 forintot kell fizetnem, hogy a beigtatási költségek, mint ok mondották, fedeztessenek. Elmondtam, hogy ily nagy összeg készpénzem nincs, de azért nem hagytak nyugtot, azt mondták, hogy valamit okvetlenül kell fizetnem, a hátralékot pedig ők fogják nekem előlegezni s helyettem befizetni. Megköszöntem jóságukat s újra aláírtam az élém tett váltókat s nyomtatott iveket. Szerettem volna azokat átolvasni, de az uraknak egyszerre sietős lett a dolguk; így csak futólag tekintetem beléjük, különben is megnyugtattak, hogy az egész csak formalitás s mindenben megegyezik azzal, a mi a nálam hagyott járadék-terven feljegyezve áll. Áadtam ekkor az uraknak 30 forintot s megígértem nekik, hogy az »előlegezett« összegért adott váltót a jövő hó elsején beváltom. Hogy ezt meglehessem, elzálogosítottam ékszereimet s ezenkívül nővéremtől kértem kölcsön 40 frtot.

»A részletfizetést ezután is pontosan teljesítettem s semmi akadály nem volt. Mivel azonban a sok fizetés miatt egészen kifogytam pénzemből; gyakran voltam zavarban, a napokban elhatároztam, hogy rejtett kincsemet rövid időre zálogházba viszem. S uram, mi történt velem? Mikor ott a járadék-tervet bemutattam, a pénztárnok elnevette magát, tudtomra adva, hogy az én értékpapírom nem ér egy »fabatkát« sem, csalók kezébe kerültem, pénzemet sohasem kapom vissza, sőt meg kell fizetnem az aláírt váltókat is. Most itt vagyok, tanácsoljon ügyvéd ur, mit tegyek«.

Ez volt az özvegyasszony panaszának lényege. Az ügyvéd első sorban a rendőrséghez folyamodott, onnan

a bűnfenyítő törvényszékhez; innen a járásbírószékhez utasították. Hasztalan. Lépéseinek eredménye nem volt, a törvény a rendkívül ravaszsággal szerkesztett járadékterv kibocsájtói ellen nem tehetett semmit, sőt még azt sem tudták megakadályozni, hogy a bankház által a váltótörvényszéknél beperelt fedezeti váltókat a szegény özvegyen árverés útján be ne hajtsák. Összevéve több mint 500 forintot kellett a szegény asszonynak fizetnie s ennek fejében nem kapott absolute — semmit vagy legfeljebb azt a drágán megfizetett tudatot, hogy hazánkban nyilvánosnak nevezett banküzlet emberei szabadon rabolhatnak a nélkül, hogy a büntető igazság sajtoló karjától lehetne tartaniok.

* *

*

»Emptor debet esse cautum« »A vevő legyen óvatos«. E mondatot szokták hangsúlyozni jogászaink; ez »aranyelv« adhat vigasztalást sok oly esetben, midőn egyesek furfangos csalásaival szemben a törvény többé nem elegendő.

Valóban úgy látszik, hogy a törvényhozást s igazságszolgáltatást jogtalanul vádoljuk ily esetekben. Ki gondolhatna minden ravasz ember furfangos cselszövényeire s hogyan lehetne a szabályokat oly módon szerkeszteni, hogy azok segítségével egy egyszerű tudatlan s könnyen hívó asszonyt mindenki ellenében megvédhessük.

A zugbankárok üzelveivel szemben azonban az ily mentség nem helyes. A fentebbi példa csak egy a sok közül s az áldozatok sorában nemcsak özvegy-asszonyok s könnyelmű fiatal urak, hanem meglelt

korú s általában értelmes férfiak is szerepelnek. A zugbankárok csalása egészen rendszerezett valami s oly szövevényes, hogy valóban nagyon óvatosnak kell lennie annak, ki a kelepczét kikerülheti. Mert nem annyira az ő tervezetükben, mint inkább magában a járadék-papírnak általuk használt módjában van a vakító eszköz s e tervezetek önmagukban is erkölcstelenek.

Három ily játéktervezet mintáját mutatjuk be most olvasóinknak, megjegyezvén, hogy mindkettő a természet után van teljesen híven, minden toldás s félremagyarázás nélkül leírva, a mint arról a kezünk között levő eredeti után bárki is teljesen meggyőződhetik. Az egyik 5000, a másik 1000. a harmadik 500 forintról szól s mindhárom budapesti bankháztól ered s pedig — tegyük hozzá már most — nem is a legrosszabb fájtából, azaz nem olyanoktól, melyek a kizsebelést egész a végletekig űznék:

A) Minta.

Nagy folió ív mellékletekkel, első lapján magyar s német nyelven a játékterv, második lapján pedig a szelvények. Mindkét lap kiállítása a nyomdászat remeklese. Halvány sárga víznyomással ellátott alapon tiszta szép s itt-ott aranybetűkkel vegyített nyomtatással van felsorolva a feltételek özöne. A széleket csinos arabeskek borítják s egyes szegleteken s más helyeken azonkívül kirívó kék nyomtatású keretben csinos alakok vannak, melyek (a zugbankár üzemének gónyolására) a szorgalmat s takarékoságot jelképezik.

As első lapon az aranybetűkkel nyomtatott, tehát mindenestre legelőbb feltűnő szavak a következők. 5000 forintos arany államjáraadék kötvény

1 drb 100 forintos 1880-ki tiszavölgyi sorsjegy

1 drb 50 forintos magyar díj-sorsjegy

1 drb Budapest (budai) sorsjegy.

Továbbá nagyobb betűkkel nyomtatva meg a következők:

Ezen kölcsön adómentes s 4" „-os kamataival aranyban a magyar kir. állam által van kiadva és biztosítva.

Jegyzéke a sorsjegyeknek

(következik 20 sorsjegy mindenütt a főnyeremény 10—200,000 firtig compact betűkkel nyomva s alatta aranybetűkkel e jegyzet: Ezen sorsjegyek sorozatai és számai a vevőnek a 2-ik részlet lefizetése után tudtára adatnak. Ennek következtében csak a vevőnek érdeke a 2-ik részletet mihamarább befizetni, hogy a fenti sorsjegyekre már a jövő húzásban játszassék.)

Koronája mindennek az ökölnyi betűkkel, még a szélre is nyomtatott jegyzet:

Évenként k ö r ü l b e l o l 50 húzás, körülbelül 7 millió forint nyereménnyel.

A hátsó lapon vannak a színes s aranyos nyomással ellátott szelvények, mindenik (a nagyobb biztonság látszata kedvéért: megszámozva s a kibocsátó »Bank- és váltó-üzlet« jegyével ellátva, melynek pecsétje ezenkívül mint víznyomás, az egész ivet elborítja.

E feltűnő Írással szemben a vevő kötelezettségei is előszámlálvák, de oly apró betűkkel nyomtatva s oly complicant alakban, hogy elolvasása is nehéz, megér-

tése csaknem lehetetlen. S nagyobb óvatosság kedvéért még alul oda van téve: Kéretik a járadék-tervet az átvételnél jól átolvasni, mivel csak annak tartalmáért vagyunk felelősek.

B) Minta.

Zöldes kék alapszínű (melynek nagy előnye, hogy az apró betűket még nehezebben olvastatja) hasonló szinti s beosztású nyomással, kivéven, hogy a feltűnő keretek s nyomtatások vérvörös szintiek. 1000 forintos 4%-os magyar kir. államjáraadék-ról szól s szintén 20 sorsjegyet ajánl vevőinek. Szélfelirata következő:

Evenként körülbelől 45 húzás, körülbelő I 5 millió forint nyereménynyel.

Egyetlen sor van benne tiszta arany szegélylyel s így egészen kitüntetve s e sor (melyet a vevők legnagyobb ámitásokra a járadéktervre magára szoktak vonatkoztatni) szórul-szóra így hangzik:

Ezen kölcsön adómentes s 4%-os kamataival aranyban a magyar kir. állam által van kiadva s biztosítva.

Az első lap többi része csaknem ugyanaz, mint A) mintában. A hátsó lapon vannak a zöldes-kék színű megnyerő szépségű szelvények e felirattal. A fenti számú járadékterv föltételei értelmében ezen szelvény a részlet lefizetése után 10 frankkal (ez veres betűkkel) oszt, értékű aranyban pénztárunknál bevaltatik.

Tehát az ígéretek itt is mind feltűnő nagy betűkkel nyomattak, a feltételek pedig apró alig olvasható betűkkel.

Toldalékul még egy külön lap van tisztán »érték papír szelvény«-ékből csalogatoul rózsaszínű s czifrázott alapú papírra nyomva s minden szelvény közepén széles s szegélyezett arany szallagban e szavak »i oo frt m. k. 4%-os állam aranyjárdékat« s alatta közvetlenül compact betűkkel a másik csalogató aláírás: »E kölcsön adómentes stb.«

C) Minta.

Az előbbieknél még czifrább. Széles különböző színben készült architektonikus jellegű címlapján angyalok, griffmadarak s más phantastikus képek sorozatában látható az illető »Bank- és váltó-ház« palotája (mar t. i. a hol üzlete van), mellette park, vágatató fogatok s elegáns sürgő-forgó közönség. A szöveg magyar, német, francia, sőt oláh nyelven is van, benső lapjai s a szelvények rózsaszínűek s viola alapúak, mindamellettt elég ízlésesek, úgy hogy visszataszító nincs bennök. A szöveg megosztása csak olyan, mint a többinél, azzal a különbséggel, hogy itt a vevő kötelezettségei már nem is az első lapon, hanem bent elrejtett helyen fordulnak elő s a szélekre tett csalogató lép 15 millió forintot ígér.

Mint közösen jellemző dolgot említjük fel, hogy egyetlen járadék-terven sincs pontosan s határozott számokban megjelölve, hogy mennyit kell az illetőnek havonként fizetnie, e helyett 6—8 rengeteg hosszú periódusokba foglalt s mindennemű feltételekhez kapcsolt meghatározások állanak. Mintául álljanak a következők:

»A fenti ci alatt említett sorsjegyekre nézve a jogosító levelünk törvényes tulajdonosainak joguk van 1883 január 1-ig a mai árkelet szerinti tőke és ti" „ kamat fizetése, és fenti számra valamint alanti sorsjegyekre szóló húsz darab játékterv és szándeveleink visszaszámaztatása és valamennyi részlet kifizetésének igazolása mellett az összes említett sorsjegyeket eredetiben átvenni. — Ezen átvételi jogban azonban egyes tagokat (azaz egy vagy több olyan tagtársat, melyben az egész húsz tagú társaság képviselve még nincsen) sem részben, sem egészben azért nem részesíthetjük, mivel a sorsjegyek különfélék lévén, egyenlő részekre nem oszthatók: hanem ha a sorsjegyek, a fent kitűzött hatánapig a mikor az ezen sorsjegyekre vonatkozó átvételi és játszási jog megszűnik — a teljes számú társaság által*) át nem vétetnének, mi. minden tőzsdei és bírói eljárás elkerülésével, a sorsjegyeket az akkori árkelet szerint, részünkre elszámoljuk vagy eladjuk és az általunk a sorsjegyek megszerzésénél fizetőit, összeget és az utána járó (>^u 0 kamatokat levonván, a bejött árból, a még fenmaradó felesleget húsz egyenlő részre felosztván, egy-egy huszadrészét mindegyik tagnak az igazoló- és vevő állal lenyugtázandó okmánvok visszaadása mellett készpénzben fizetjük«.

Megjegyzendő, hogy mindenik játék terven (nagyobb hitelesség kedvéért) még a «bank- és váltóüzlet» pecsétjével átütött bélyeg is van s a bankár sajátkezü aláírásának utánnyomata sok helyen látható.

Láthatjuk tehát, hogy a művelet alapja mindenütt egyenlő s ugyanazon elvek szerint történik. Tegyük most hozzá egy pár kritikai megjegyzést.

A cifra papír, az ígervények tüntető előtérbe helyezése még csak egyszerű szédelgés s így arra több szót nem vesztegetünk. Nagyobb fogás már az a körüimén), hogy mindenütt kirívó betűkkel van írva, hogy «ezen kölcsönt az állam biztosítja». Kétségtelen, hogy ez is csak fogás. Az illető zugbankár könnyen bebizonyíthatja, hogy ő ezt nem saját járadéktervére, hanem az állam járadékpapírra értette, de az is bizonyos, hogy a vevő könnyen értheti másként, sőt másként is kell

*) E társaság tagjai egymást nem ismerik, egymás létezésüil nem is Inának s így a feltétel absnrddm.

a tapasztalatlan embernek értenie, mivel csak «ezen» kölcsönről van szó s közvetlen a hangzatos «Járadékterv» felirat után néhány sorral áll.

Hasonló szemfényvesztés fordul elő továbbá az üzlet ez égének megválasztásában. A kereskedelmi törvény erre vonatkozólag így szól: «Kereskedők, kik üzletüket egyedül folytatják, ezéül saját polgári nevüket és pedig legalább vezetéknevüket kötelesek használni. Czégiikhöz oly toldást nem csatolhatnak, mely társas viszonyra mutatna. Ellenben szabadságukban áll oly toldásokkal élni, melyek a személy vagy az üzlet közelebbi megjelölésére szolgálnak.» A törvény eme tág s igen veszedelmes engedményét a szedelgő zugbankárok, ép úgy mint a szedelgő kereskedők egyáltalán, nagyon fel tudják használni. Budapesten. végigmenve csaknem minden nagyobb utcában találunk egy «Országos árucarnok»-ot, «Nemzetközi üzlet»-et, «Általános hitelbank»-ot, «Nemzetközi bank- és v altóüzlet»-et stb. s mind e mellett csak egy egy szedelgő rejtőzik, rendesen a legveszélyesebb fajból. Pár évvel ezelőtt a Józseftéren, hol tudvalevőleg az osztrák-magyar bank létezik, az a hatalmas társulat, mely a papírpénzt adja ki. volt egy csillogó kirakata zugbankár boltja, mely felett óriási aranyozott betűkkel e szavak voltak olvashatók. „Osztrák-magyar bank-intézet“. Hamar most egy szedelgő, a minthogy arra teljes joga van, nagy hirdetésekben e név alatt ajánlja czégét és pedig v á l t ó-ü z l e t é t leszámítolás czéljából, az előleg osztályt előlegek szolgáltatása czéljából, a részle t o s z t á l y t értékpapíroknak részletfizetésre történendő megvétele tekintetéből, a takarékosztályt részbetéteknek kamat fizetés melletti átvételére és

végre a tőzsde-osztályt értékpapírokkal a tőzsdén eszközrendő műveletek céljából stb. hogyan tudhassa a szegény vidéki ember, hogy mind e sok osztályt egyetlen ember kezeli egy pár írnyokkal egy kis csillogó, de adóssággal szerzett bútorokkal megrakott szobában s hogyan tudhassa, hogy (a mi sokkal lényesebb) e nagy garral hirdetett «üzletek» tulajdonosainak rendesen semminemű vagyonuk sincs, sőt még a napi kiadásokat sem volnának képesek kezdetben fedezni, ha fel nem találtak volna a szédelgés ama neveit, mely a kaucziók mellett alkalmazott tisztviselők, uzsorára elhelyezendő kölcsönpénzek stb. értékesítéséből áll.

Igaz ugyan, hogy a járadék tervezeteken s más kiadványaikon, a mint erre őket a kereskedelmi törvény idézett szakasza is kötelezi, kiteszik még nevüket is. De ez csak újabb szemfényvesztésre ad alkalmat. Megmondjuk mindjárt, hogyan. Mindenki tudja, hogy a papírpénzen az osztrák-magyar bank czége alatt még a vezérigazgató s mások neve is aláíratik; hasonló eljárás van a nagy részvénytársulatoknál. Ezt tudja jól a zugbankár is s ezért a hangzatos czéget feljegyzni a járadéktervezetre nagy betűkkel s közvetlen alá apró alig észrevehető betűkkel odaírja saját nevét is, így pl.

ELSŐ BUDAPESTI BANK- és VÁLTÓ-ÜZLET

Grünmandl.

Természetes, hogy az olvasó csak a hangzatos címet látja s ha e mellett még azt olvasta, hogy e nagy cég a Lipótváros egyik előkelő utcájában létezik, (s a szédelgők gondosak a helyiség megválasztásában) bizonyára fel sem tételezi, hogy a jelentékeny üzletet ajánló cég

nem az ország legtekintélyesebb s leginkább szavahi-
 hető pénzintézetei közé tartozzék. Hogy a zugbankár
 körlevelében mindenkor per «mi» és «intézetünk» vagy
 «házunk» beszél, az magától érthető, sőt az is gyakori,
 hogy szédelgők szokása szerint egyes czinkostársaival
 vagy fizetett ügynökeivel érintkezve még fiók intézete-
 ket, tartaléktőkét stb. is emleget hitelének emelése
 végett. A csábító cég „Nemzetközi bank- és váltó-
 üzlet“ az ígérvényen több százszor fordul elő, mint lát-
 tuk, víznyomás helyett az egész első lap alapját is
 képezi s ily esetekben igen gyakran megtörténik, hogy
 az «Abeles» nevet egészen — kifeledi. Igaz, hogy e
 «feledés»-t a kereskedelmi törvény értelmében 500 fo-
 rintig megbüntethetik, de hiszen tapasztalatból tudja,
 hogy ily nemű büntetések vajmi ritkán fordulnak elő
 s ha megtörténik is néha, az a pár száz forint bagatel
 az óriási előnyhöz képest, melyet nagyrészt a hangza-
 tos czim használata szerez számára. Megtörténik néha,
 hogy az illető elég szentelen még az állam czímerét vagy
 más ismert jelvényeket használni s bizony, ha csak
 valamelyik irigy versenytársa fel nem jelenti, bátran
 teheti ezt, a rendőrség ily haszontalanságokkal nálunk
 nem szokott törődni.

Ezek után láttuk mar most a lehető legegyszerű-
 rűbb példákban, hogy tulajdonkép mit is ígér s mit
 kíván az ily zugbankár vevőitől.

A 200 forintról szóló járadéktervnel a számítás
 körülbelül ez lehet: A vevő fizet első részletül vagy
 is inkább belépti díjúl 40 Irtot (mely összeg az ágensé)

s azután 32 egymásután következő 10 forintos havi részletet, tehát mellet kiadásokon kívül fizet 360 htot.

Ennek ellenében kapna, ha ugyan kap (lásd alább) a bankháztól az összes befizetések után:

1. kétszáz forint névértékű arany-
járadék á 89 Irt 178 frt -ki.
2. Egy Rudolf sorsjegy . . . . . » — »
3. Egy Keglevich sorsjegy . . . . . 10 » — »
4. Biztosított nyereményekre 38 frtos In » 20

összesen 213 frt 20 kr.

A tiszta nyeremény tehát, melyet a zugbankár egyetlen aránylag rendkívül kis üzletnél csinál 146 frt X0 kr. s a kamatok. Hogy e kamat nem csekély, a 32 havi részlet megmondja. De még világosabb lesz azáltal, ha felemlítjük, hogy a Rudolf koronaherczeg sorsjegy értéke (ez természetesen nincs kitéve a járadék tervezetben) összesen 10 frts, hogy a Szerencseden játékos ezt kezéhez kaphassa, 10 részletet s a betétet le kell fizetnie, tehát 10 forint értékét kap 140 m o n d e g y s z á s z n e g y v e n f o r i n t é r t . 8 ha a második (Keglevich) . sorsjegyet is megakarja kapni, már 20 részletet kell lefizetnie s mivel ennek értéke is csak 10 frt, a vevő két összesen 20 forint értékű sorsjegyért fizet 240 forintot.

Minél nagyobb a játészó «járadék papír», az uzsora kamat természetesen annál nagyobb lesz. Ha egy 1000 forint névértékű 4⁰ „-os állami aranyjáradékra szóló ily játéktervet veszünk, az arány így áll: A vevőnek fizetnie kell

1. Betétül ..... 300 frt.
2. 39 részletet á 40 frt ....._1560_.

összesen 1 860 frt.

Ennek ellenében a bankház «adna» az üzlet végén

1. 1000 frt járadékpapírt a 89 írt ..... 890 frt.
2. 3 sorsjegyet ..... 70 »
3. Két biztos nyeresemény $\frac{1}{20}$ -át, ezek
értéke 32 krtól 8 frtig megy, ve-
gyük a legtöbbet....._8

összesen 968 frt.

Ez esetben tehát a *szerencsétlen vevő túlfizetése a kamatok elvesztésén kívül 892 frt*, mindenesetre elég nagy uzsora-kamat.

De hiszen — mondják olvasóink — az ily család oly primitív, hogy jóformán csak egészen laikus embereket ragadhat a lépre. Ma, midőn minden napilap börze tábláján látható úgy az aranyjáradékok, mint az egyes sorsjegyek árkelete, nagyon egyszerű számítás szükséges ahhoz, hogy valaki a vásár előnytelen voltát ne lássa; ha csakugyan nem látja, megérdemlette, hogy megcsalják. Emptor debet esse cautum.

Nem is eddig van a vásár. Még csak most következik az a valódi szappanbuborék, melyet a zugbankár vevői számára feltálat; melynek csillogása még a gyakorlottabb szemeket is megvesztegeti, mely a nagy közönséget e szerencsétlen üzletre vonza, holott az, mint más szappanbuborék, alig egyéb a semminél.

Említettük ugyanis, hogy a zugbankár játéktervében mindenkor ökölnyi betűkkel s feltűnő helyen milliók nyeresével kecsegteti olvasóit s ez a csalogató szernek valódi alakja, mely minden i l y lel ki i s m e r e l l e n ü z l e t t ő i e l v á l h a t i a n s melynek a járadéktervben jelenléte azonnal elárulja, hogy szédelgőkkel van dolgunk, nem

pedig solid bankárokkal, kik szintén (s igen helyesen) igyekeznek a magyar aranyjáradékokat s más becses értékpapírokat részletfizetés útján is tulajdonába juttatni azoknak, kik azt egyszerre megvenni nem képesek.

Nézzünk e szappanbuborék szemébe.

Az eladó a tervezet szerint kötelezi magát arra, hogy 15 vagy 20 sorsjegyet a napi árfolyam szerint megvesz egy husztagu társaság számára, azokat a részletfizetés tartama alatt magánál megőrzi, a netán ezekre eső nyereményeknek huszadrészét pedig a vevőnek kiszolgáltatja s végül magukat a sorsjegyeket is átadja nekik.

Így szól lényegében s nagyjában az Ígélet s ehhez járul még a bankárnak számítása, hogy e sorsjegyekkel az illető 5—15 millió forintot is nyerhet. Na már, ha ez áll, akkor csakugyan nem volna felesleges azt a bagatell [46 frtot, vagy 892 frtot risicora tenni. Igaz, hogy^r a sorsjegyekre biztosan számítani nem lehet, de 20 nagy sorsjegy, melyek közt egyik-másik évenként 2—3-szor is játszik, 1¹/₂—2 év alatt csak hozhat valamit, legalább annyit, hogy⁷ az említett pár száz forint egy része mégis csak megtérülhet. Ez már oly kézzel fogható — reménység, mely nemcsak a laikusokat képes megszédíteni, hanem néha komoly üzletembereket is.

Nézzük legelőször azokat a gyakran emlegetett milliókat.

Egyik játéktervezet, melynek alapját egy ezer torintos 4%-os állam aranyjáradék kötvény képezi, a következő sorsjegyeket sorolja fel e célból hozzá téve a legfőbb nyereményeket s kiemelve (mint már emlí-

tők, a szélre írt óriási betűkkel, hogy évenként körülbelől 45 húzás fordul elő, körülbelül 5 millió forint nyeresemény nyel.

Főnyeremény	
1 drb 100-frtos Bécs városi sorsjegy . .	200,000
1 drb 100-frtos 1880. Tiszavölgyiállam.sorsjegy	100,000
t drb 100-frtos 1870. m. k. állam sorsjegy	150,000
1 drb Braunschweig herczegségi sorsjegy . .	50,000
1 drb Budavárosi sorsjegy	20,000
1 drb Salm herczegségi sorsjegy	40,000
1 drb Windischgrätz herczegi sorsjegy . .	20,000
1 drb Cláry herczegi sorsjegy	20,000
1 drb Waldstein gróf sorsjegy.....	40,000
1 drb Pálffy hercz- sorsjegy.....	10,000
1 drb Stanisló városi sorsjegy.....	10,000
[drb Innsbruck városi sorsjegy	20,000
1 drb Laibach városi sorsjegy.....	20,000
1 drb Salzburg városi sorsjegy.....	30,000
1 drb Krakó városi sorsjegy.....	20,000
i drb Rudolf koronaherczeg sorsjegy . . .	20,000
1 drb Szász-Meiningeni herczegségi sorsjegy .	30,000
x drb Keglevich gróf sorsjegy	10,000
összesen a legnagyobb nyereségek: 830,000	

Ez azonban természetesen csak egy' húzásra szól s mivel több sorsjegynek több húzása van s a kihúzott sorsjegy helyett a tervszerint állítólag rögtön más hasonló vásároltatik, a m i l l i ó k ígérgetése nem épen absolut lehetetlenség. Szélhámosság ugyan azt hinni, hogy a zugbankár Orlicénak vagy a gondviselésnek épen oly kiválasztott kegyencze, hogy a legnagyobb nyeresemény mindenkor az ő sorsjegyeire essék s azokat

minden egyes húzásnál kisorsolják — de hat ki merné a szerencsét abszolút kétségbe vonni?

Van azonban e szélhámosságon kívül két nagy bökkenője a dolognak, melyek e milliókkal dobálozást rögtön más színben tüntetik fel.

Az egyik bökkenő abban áll, hogy e sorsjegyekre nem egy, hanem húsz vevő közösen játszik. E sorsjegyek értéke a börze árai szerint 7—800 forint, de ha ezer forinton kellene is azt vennie, minden vevő a fentebbi kimutatás szerint mintegy 900 forintot fizet neki érte s így az összes 20 résztvevő azért, hogy 38 hónapig játszassak 20 sorsjegyen, fizet 20×900 18,000 forintot. A zugbankar tehát itt legalább 16—17,000 forintot nyer. Minden vevő csaknem külön egyenként megfizeti a sorsjegyek arat. S mit kap érte? Elméletileg a nyeresemény $\frac{1}{20}$ -át, tehát legjobb esetben, mint azt a tapasztalat mutatja) egy pár száz forintot. S tényleg, a gyakorlatban — semmit.

A bankár ugyanis, s ez a másik bökkenő, a kecsegtető sorsjegyeket nem szokta megvásárolni soha s így azok nem is játszhatnak a nyereségre. A járadék terv eldugott pontjai között ugyanis mindenkor akad egy pár, mely ot a kötelezettség alól a törvény előtt felmenti. A sorsjegyeket a zugbankár nem egyes vevője, hanem a 20 tagból álló társaság számára veszi az egyes tagok csak a 2-ik részlet lefizetése után tudhatják meg sorozatát és számát, de még azután sem követelhetik, hogy a bankár azokat megszerezze, legfeljebb per útján, melynek folyama alatt elég módja lehet neki azokat megszerezni, vagy ha zálogba adta, kiváltani. Ily per azon-

ban azonban alig lehetséges, mivel a járadék-terv egyik pontja, melyet egész terjedelmében közöltünk, világosan kimondja, hogy csak az összes húsz résztvevőnek egyesült felhívása esetén kell neki azt átadni; ha pedig kivétel nélkül mind a húsz, egymás előtt ismeretlen jogosított, a kitűzött napon az átvételre együtt (!) nem jelentkezik, vagy csak egyik is nem fizet valamely részletét, jogában áll a bankháznak a sorsjegyeket eladni s a beszerzésnél kifizetett összeget s kamatot levonva, az esetleges (!) maradék huszadrészét az egyes résztvevőknek készpénzben fizetni ki. Csaknem természetes, hogy az említett viszonyok között a húsz vevő közt mindig akad egy-kettő, ki a meghatározott napon a részletet be nem fizetni s így a zugbankárnak ürügye van a kötelezettségét megszegni. Sokkal előnyösebb tehát (s ez is rendes eljárásuk), ha a húzás előtt egyegy ígérvényt vesznek. Az ily ígérvények egy pár forintba kerülnek s így 45 húzásnál legfeljebb 150 forintot fizet s ezért fizettet magának 18,000 forintot. Mondjuk azt az esetet, hogy e zugbankár bizonyos fokig becsületes s egyes sorsjegyeket (természetes az olcsóbbakat, melyek 20—30 forintba kerülnek) tényleg meg is vesz, tegyük fel, hogy a sorsjegyek esetleges áremelkedése folytan valami vesztesége támad: a 18,000-ból még így is bőven megmarad 16 ^ezer, oly nyereség, melyet neki a nagy közönség, ha tisztán látná az ügyletet, ha képes volna a sűrű fátyolon, mely a járadéktervet burkolja, keresztülhatolni s kiszámítani s ha megtudná bírálni, hogy miért fizet, bizonyára nem fizetné.

Az eredmény tehát az: hogy a zugbankár már maga a járadékterv kibocsátása által jelentékenyen megcsalja a nagy közönséget; mert

hamis fogalmat kelt fel benne üzlete jellegéről; nemcsak tekintélyes bankháznak hirdeti magát, de elhitei a közönséggel, hogy állam által kibocsátott s garantirozott értékpapírokat hoz forgalomba;

megcsalja továbbá, mert csaknem kétszeres értéket szed be tőlök azért, a mit nekik hosszú idő múlva esetleg nyújt;

mert szédelő jellegű sorsjáték nyeremények részletes s csoportos eladásával köti össze az arany-járadék részletes eladását s így ez utóbbi egyszerű műveletet szándékosan összezavarja s mert

végül egymást nem ismerő emberekből alkotva társaságot oly módon, hogy egyesek hibája a többit becsületesen szerzett jogaiban érzékenyen csorbítja, sőt azoktól egészen megfosztja.

így felfegyverkezve s ily ravaszul font s minden egyes részletében gondosan kiokoskodott hálóval ellátva indul útjára a zugprókátor, hogy mint egy modern polyp, embertársai vérét önzőleg kiszívja.

Kísérjük el kissé, míg erkölcsi undorunk engedi, ez útjában.

* *

*

Dr. Neumann Sándor, ki hazánkban leginkább foglalkozott az ily üzletek ismertetésével, habár csak jogi szempontból, egy e tárgyról írt jeles röpiratában Budapesten mintegy 20-ra teszi azoknak a «bankházak»-nak számát, melyek sorsjegyek és értékpapírok részletfizetésre eladásával foglalkoznak, de mivel egy pár «bankár» nagy üzletet folytat s 70—80 ügynöke jár szét az országban «balekek fogására» már 1880-ban

a Budapestről szétbocsátott ilyenmű «értékpapírok» összforgalmát 7—8 millióra becsülte.

Számítása aligha nem — csekély. Sokkal borzasztóbb pusztítást visznek végbe ez emberek, a mennyire legalább az én adataimból ítélni lehet. Nemcsak a magyar népet, de — nemzetünk hitelének nagy kárára — Szerbia, Románia, Orosz, Török s Görögország lakóit is igyekeznek kizsákmányolni s egyesek még a távol fekvő Palesztinába is küldtek ily járadéktervezeteket. Különösen ostrom alá vették, mint értesülünk, Románia népét, hol az értékpapírok becséről átlag nagyon hiányos középosztályt a csillogó kötvények s az azokon levő hangzatos szavak nagyon elámitották; tartunk tőle, hogy keserű ébredésekben ellenszenvök nem e szédelőket, hanem — bár igazságtalanul — emberi természetükből kifolyólag az egész magyar nemzetet fogja sújtani.

A terjesztésre nézve nélkülözhetlen kellék: az ügynök. Tisztességes bankházak rendesen megvárják, hogy a vevő közönség, melyet körlevelek s a lapok hirdetései után értesítenek új vállalataikról, őket üzleteikben keresse fel, a zugbankár tudja, hogy az ily eljárás solidabb ugyan, de kevésbé jövedelmező s ezért külön üzletembereket küld ki, kik, mint a polypnak karjai, messze kiterjeszkednek az áldozatok összegyűjtésében. Igen találó hasonlat van erre nézve jelen társadalmi viszonyaink között a hírlapirodalom s füzetes vállalatok terjesztésében. A tisztességes lapok s könyvkiadók, csekély kivétellel, egyszerű előfizetési felhívásokat tesznek közé avagy egyes állandóan egy helyen lakó bizományosokat hatalmaznak fel azok terjesztésével: a zuglapokat s ponyvairodalmi termékeket el-

lenben tudvalevőleg tisztességes könyvkereskedőknél kapni is alig lehet, azokat rendesen a gúnyosan úgynevezett «repülő könyvárusok» terjesztik, kik házról-házra járva ostromolják az egyes embereket azok megvételére.

Egyáltalán nem lehet komoly ellenvetésünk a colportage rendszer s az ügynöki terjesztés ellen. Okkalmóddal nagy hasznára vannak azok a forgalom közvetítésének, különösen oly népnél, mint a miénk, mely előfizetni nem szeret, megrendelésekre lusta vagy bizalmatlan. Az ügynöki rendszer jelen kinövései nem magából a rendszerből folynak, hanem abból a körülményből, hogy azt szabályrendeletek által még nem rendezték s a mennyiben rendeletek léteznek, azok végrehajtásával az illető közegek kevéssé gondolnak. De következnek továbbá a kinövések abból is, hogy az ügynöki pálya a (talán a biztosító társulatokét kivéve) nálunk még meglehetősen lenézett s száz e pályára lépő ember között legalább 80 olyan, kinek rendezett viszonyok között a börtönben kellene ülnie. A «repülő könyvárusok» nagyrésze legalább tudvalevőleg maga is szédelgő. Tisztességes könyvkiadók, kik az irodalom terjesztése érdekében kísérletet tettek velők, sikkasztásaik folytán jelentékeny veszteséget szenvedtek. Sok utazása közben a rendetlen életmód következtében romlik meg, részegessé s könyelművé válik, némelyik a házalást egyenesen lopásra is használja fel. Innen, magyarázható meg, hogy némely nagyobb s épen a legintelligensebb lakókkal bíró, városok e haszontalan faj ellen felmerült ellenszenv következtében a házalást saját területükön belügyminiszteri engedély folytán egyenesen eltiltották, s hogy e tilalmak évről-évre sza-

porodnak. A tisztességes kereskedők nagyrésze e szomorú tapasztalatok következtében le is mondott a colportage üzletről s az igen csekély kivétellel, ma szédelgők kezében van, mely körülmény természetesen nem szolgál arra, hogy az ügynökök társadalmi s erkölcsi jelentősége emelkedjék.

Ha már az ügynökök állása általában ily ingatag, előre is feltehetjük, hogy a zugbankárok ügynökei kiknek tudniok kell, ha csak egy kis józan észszel bírnak, hogy ők egyenesen csalás közvetítésére vannak hivatva, nem tartozhatnak a legbecsületesebb emberek közé. Valóban e több százra menő faj, tagjai igen kevés kivétellel, szemén szedett szemét nép. De, hogy még ilyen is akad, annak sajátságos oka van s ez ok abban áll, hogy a zugban kar minden egyes üzlet megkötését busásan fizeti. Rendes és állandó szabály ugyanis, hogy az első részlet az ügynöké s ezért némely járadékién szövegében ez a kitétel is olvasható «az első részleten kívül, mely felett az ügynök rendelkezik, minden további részlet egyenesen a bankházhoz küldendő be.» S mennyi a részlet; Fentebbi példáinkból világosan latható. Egy kétszáz forintos járadéktervénél kap 40 forintot, egy 5000 forintosnál 1500 forintot! Már maguk e számok elég bizonyosságot tehetnek okos ember előtt, hogy az ily üzlet, mely mellékes dolgokra ily nagy összeget szán, egyszerűen csak szédelgés lehet. Mennyit kell nyernie 5000 frt mellett a «gazdá»-nak, hogy megbízottjának jutalomként 1500 frtot adjon. Valóban ily óriási keresetet (még ha csak a legkisebb tételt számítjuk is) tisztességes pályán felmutatni lehetetlen. Az ügynök tehát, kinek, ha ügyes, miniszteri fizetésnél nagyobb jövedelme

van, minden lehetőet elkövet, hogy az üzlet sikerüljön. Néha az első részletből el is enged egy pár száz forintot, nem könyörületességből, hanem azért, mert jobb szeret 300—500 forintot keresni, mint semmit. Ha még ezzel sem elégedik meg a vevő, az ügynök tesz neki mindennemű ígéreteket, hogy fizetheti a vételárt apróbb részletekben is, hogy több mint 15 vagy 20 sorsjegyre fog játszhatni, hogy ha akarja, nem 3000, hanem csak 1000 frt járadékot kell neki átvenni a vételár aránylagos leszállítása mellett stb. Mindezt megígérheti könnyen, mert a vevő által aláírt nyilatkozatban s a járadékterven is ki van téve, hogy a «bankház» csak a maga által írottért felelős s ember legyen, de nem a budapesti hírhedt rendőrség, ki az ügynököt megfogja s szavatolásra bírja. Hiszen annyi esze van, hogy az ígéreteket lehetőleg négy szemközt tegye, azután meg «repülő» ügynök, kinek nincs hazája s végre is, ha már szorul a kapcza, nevét tetszés szerint változtatja s a törvényszék előtt, mint azt számos példa mutatja, oly merészséggel teszi le a hamis esküt, mintha csak arra született volna.

A zugbankár különben még az ügynökökkel sem elégszik meg, sokkal furfangosabb cselei is vannak. Nem rég tűnt ki egyről, hogy egy a budapesti tudatlan polgárság közt nagy népszerűségnek örvendett akácza utczai jósnőt vesztegetett meg. A jósnő minden hozzáfordult «balek»-nek elmondta, hogy pár nap múlva egy-két úr fog nála megjelenni járadéktervvel s ha ezt megveszi, szerencséje meg lesz alapítva, mert a sorsjegyeken milliókat nyer s azután tudtára adta a «bankár»-nak a félig már megfogott szerencsétlenek lakását. A rablóbanda így folytatta munkáját valami

félesztendőn keresztül s akkor is nem készpénzzel, hanem járadéktervvel akarta fizetni. Általában a járadéktervvel üzérkedés abban különbözik az uzsorás-üzlettől, hogy az uzsorás pénzt ad az embereknek és kap tőlök írást, a zugbankár pedig írást ad az embereknek s kap tőlök pénzt. Készpénzt (kivéven egy kis csalogatót) a zugbankár soha sem ad s így valódi risicója anyagi tekintetben nincs is, hogy erkölcsileg tönkre mehet, azzal a lelketlen ember úgy sem törődik.

Kieresztette tehát a polyp áldozatokat fogó karjait s azok elmentek az ország minden részében.

Keresni az áldozatot nálunk s általában a műveltség közepes fokán álló népnél nem is oly valami nehéz. Hol van az a magyar ember, ki ne szeretne egyszerre milliomos lenni. Ki ne ismerne száz s száz egyént közvetlen környezetéből (s kis önismeret kell ahoz, hogy saját magát is közéjük számítsa), kik minduntalan vagy legalább igen gyakran gondolkoznak arról, hoo-y mit csinálna akkor, ha százezrei volnának, ha egyáltalán gazdagabb volna. Bizony, nagyon kevés az elégedett ember hazánkban. Még a vagyonosak is találnak gazdagabbakat, kikre irigységgel néznek, kis anyagi zavar igen gyakran kelt náluk keserű panaszt s munkabénító «búfeledést», midőn egy ily vérmes reményekkel kecsegtető egyén valóságos angyalnak tűnik fel. Az amerikai bölcs Franklin mondta egykor: «Ne higgy annak, ki állítja, hogy a munka s takarékoság nélkül meg lehet gazdagodnod, mert az ellenséged». Elismerjük e szavak igazságát sokszor is elmondjuk, de hol van az a néhány ember, ki valóban követné?

Oly sok, oly mindennapi a «zugbankár» lépére

ragadni kész gimpli, hogy valóban maguk az ügynökök is gúnyolódni szoktak felettük. Nem egyszer hallottam, részben saját füleimmel e gúnyszavakat. Sajátságos kifejezéseik vannak ezeknek. A pizok ügynök népek, épen úgy mint a nagy városok tolvajainak (hiszen rokonfajok, csak hogy az ügynök veszedelmesebb!! külön nyelve van. Azt, ki magát megcsalatja, «Kré»-nek nevezik. Ha a «Kré» a csalásra reá jön, akkor azt mondják — természetesen németül — «A Kré csinál egy balhét vagy egy balhaberert»; ha pedig a Krénnek az üzlet megkötésekor pénze nem volt, akkor a bankárnak azt mondják, hogy «Der Kren war Stier». De nem folytatom tovább, bármily érdekes volna is, e szemét nép etimológiáját, talán majd akad más, ki kevésbé undorodik tőlök, mint én.

Magától érthető, hogy az ügynök (épen úgy, mint gazdájának papírjai) előnyös külsőben igyekszik megjelenni. A jó magyar népek egykor még meg volt az az érzéke, hogy a «barázda billegők »-ben nem bízott, de most — sajnos — már erre nem néz semmit, sőt a vaskos arany óraláncz, gyémántos gyűrűk s díszesen fodorított haj határozottan jó hatást gyakorolnak reá. Megjelenve a vidéki városban elegáns fogadóba száll, a kaszinóba bevezeteti magát s társalgás közben gyakran beszél bankjáról s mellékesen nem egyszer említi fel, hogy ez s ez mily óriási szerencsét tett a « sorsjegy »-en, melyet tőle vásárolt. Ékes szóllása — mert meg kell adni, hogy ez ügynököknek általában pörgő s ügyes nyelvük van — rendesen meghódít egy pár embert, ki alkudozásokat kezd vele, de ha ez nem történik is, a kaszinóban s a vendéglő személyzetétől bizonnal hamar megtudja, hogy kik a városban a már-már ingadozni kezdő s ezért «szerencse» után só-

várgó emberek s azokat rögtön személyesen felkeresi. Nagyon sok ily embert talál mindenütt. Tudva van, hogy nemeseink nagyrésze eladósodott, a köztisztviselők³ ⁴-ének saját vagyona nincs s csekély fizetéséből meg is kénytelen (mar legalább o vagy felesége ugy hiszi) nagy háztartást vinni, hogy a többiektől el ne maradjon. Az ily prédákat támadja meg a mi ügynökünk, nem a valóságos dögök kellene neki — hogy ily prózai hasonlattal éljünk, — hanem az olyanok, kiken már rothadni kezdő eleven hús van. Néha azonban felkeresi a tervezgetni szerető együgyű embereket is s itt még aránylag legkönnyebb dolga van, mert már félig lépre ragadtak.

Az ügynök különben elég emberismerő arra, hogy egy látogatással be ne elégedjék. Rendesen csak «a magot hinti el», azután eltávozik a városkából, más felé megy maghíntésre s pár hó múlva, midőn már érni kezdenek a viszonyok, ismét visszatér s az aratást lekaszálja.

Jellemző e nép eljárására az az ügyesség is, melylyel a különböző áru sorsjegyeket s járadékterveket egymásután értékesíteni törekszik. Legelőször — kivéve természetesen a nagy konczokat — csak kisebb 200 vagy 500 forintos járadékot ad el, de néhány hó múlva ismét visszatér a vevőhöz, tudatja vele, hogy a bank «legközelebb» újabb járadékterveket bocsátott ki, melyek az eddigieknél sokkal előnyösebbek, mert, úgymond, a vételár egyrészt kisebb, másrészt a sorsjegyek, úgy azok, melyeket a részletfizetések után meg fog kapni, mint azok, melyekre $\frac{1}{20}$ részben fog játszhatni, sokkal értékesebbek, sokkal több a nyeremény és nem 15, hanem 20 sorsjegyre fog játszhatni; így tehát 1 vagy akár 3 millióval többet fog nyerhetni. Ha a kellő hangulatot

előidézte, tudatja, hogy ez új kibocsátás nagyobb öszszegekről szól ugyan, de a vevő oly apró részletekben fogja fizetni a vételárt, mint az előbbinél. Csekély rábeszélő tehetség kell, hogy az 500 forintos járadék helyett vegyen egy 3000 forintos járadékivet. Ekkor az első évre tett befizetéseket beszámítja a második vételre, a kisebb részletekre nyújtott kilátás azonban csak «mondott malaszt» marad.

Maga a zugbankár elküldi ügynökeit ily stornirozási műveletek végrehajtására. A járadékiv szabályai szerint ugyanis a bankár csak az összes részletek lefizetése után tartozik a vevőt kielégíteni. De, mint mondtuk, a bankár fizetni absolute nem szeret. Ezért, ha a vevő szorgalmas fizető s a részletfizetéseket az első vételre már annyira teljesítette, hogy csak egy pár havi részlet van hátra, a «bankház» kényelmetlenül érzi magát, hogy most már az 500 forint aranyjáradékot (nem az övét, hanem az államét) csakugyan meg kell venni s kész örömmel cseréli fel a járadéktervet nagyobb járadékkal, mert akkor még tovább nyúzhatja áldozatait. Néha az is előfordul, hogy az egyik bankház a másikkal versenyezve, az ott megkezdett befizetéseket átvállalja és beszámítja a nála vett járadékterv vásárlásába. Vesztetni úgy sem fog, Íriszen emberi számítás s a tapasztalat szerint neki soha sem kell fizetni.

Hiába állítja a szegény áldozat, hogy nincs kész pénze. Az ügynök jó előre megtudta, hogy van egy-néhány eredeti sorsjegye. Ha más mód nincs, azzal csinál kedvet áldozatainak az ügyletre, hogy hajlandónak nyilatkozik az első részletfizetés helyett a sorsjegyeket elfogadni s még 10%-al magasabb áron, mint a hogy most a tőzsdén árulják. És ezzel rendszerint megfogja áldozatait, mert azt képes megítélni

bárki, hogy igazán drágábban fizetik-e meg neki az ő értékpapírjait vagy sem, de arra már kevésbé képesek, hogy megítéljék a vett új «értékpapír» azaz a zugbankár járadéktervének — értéktelenségét.

Hogy a szegény népet mennyire elámítják ez ügy-
nőkök, kitűnik abból, hogy a vevők nagy része még váltót is ad a bankháznak, mely e «biztosíték»-ot oly ürügy alatt kéri tőlük, hogy neki most már meg kell venni a 23 sorsjegyet. Vannak esetek, midőn az elámított emberek az igazi «Kré»-ek még ékszereiket is elzalogítják, hogy el ne késsenek az első részlet lefizetésével az ügynök tovább utazása esetén. Mily ábrándos dolgok azok a milliók! Azután a bankház, hogy még jobban magához kapcsolja áldozatait, készpénzt is fizet, természetesen csak 3—5 frankot, állítólagos járadéka kamatait s csak akkor, midőn az áldozat már legalább húszszor annyit fizetett neki. Hasonló itt eljárása, mint a hamis játékosoké, kik rendesen egy pár garast meghagynak áldozataiknál, részint azért, hogy a rendőrségnél fel ne adja őket, részint hogy az esetben, ha újból pénze akad, ismét felkeresse őket. A pár hitvány frank itt is oly családok, melyet még a készpénzfizetéstől irtózó zugbankár is kész megadni — a »G'scháft« érdekében. Különben kimutattuk fentebb, hogy e pár franknál is van direct haszna, mivel a magyar államjádék kamatai sokkal nagyobbak.

*

Áttérhetünk most már annak rajzolására, micsoda eljárásokat követ a zugbankár, ha a polyp karok közé jutott áldozat észrevéve vagy legalább sejdítve megcsalattatását ez ölelő karok közül menekülni azaz

az üzlettől visszavonulni akar. Egyelőre azonban csak azokat a kísérleteket említjük fel, midőn az illető vevő nem elég határozott vagy épen szégyenlős s ezért a bankház ellen direct fenytő feljelentést még nem akar tenni.

Egyszerűen félbehagyni az üzletet s veszni hagyni már befizetett részleteit természetesen senki sem akarja, különösen ha már 2—3 részletfizetése is van. De ha akarná, sem tehetné oly könnyen. A bankárnak, mint említettük is, kezében van «a biztosító váltó», melyen a lejárat nincs kitéve s még a járadéktery vétel árának feléről, de néha $\frac{2}{3}$ részéről is szól. E váltót, nagyobb biztosítás kedvéért, még az asszonynyal vagy valamely rokonnal is aláíratják. Ha talán abban a hitben is van, hogy e váltó már nem érvényes, a bankár gondoskodik arról, hogy megtudja, hogy e váltót pár hét alatt bármely körülmények között executió folytan beveheti rajta. Igaz, hogy a törvény útján majdan keresheti igazait, addig azonban a szenvedett végrehajtás s perköltségek egészen tönkre tehetik. A legtöbb ember természetesen már érti ezt s ezért nem igen mer mozogni, ellenkezőleg könyörgésre fogja a dolgát s siránkozva panasolja el családjá állapotát. Könyörögni egy bankar előtt! S mégis — a bankárnak is van szíve, legalább igen gyakran emlegeti ezt, megvigasztalja az illetőt, talán egy keveset enged is neki s a többi fizetésre nézve «tisztán o iránta való szívességből, bár önmaga feláldozásával» ismét új váltót állíttat ki. A szegény áldozat még jobban belekeveredik a hínárba s most mar többé nincs remény sem a megszabadulásra.

Esetleg hivatkozik arra, hogy az ügynöktől ilyen s ilyen kedvezményeket nyert s perrel fenyegeti a

bankárt, ha a kedvezményeket nem teljesíti. De a bankárnak erre nézve is van kibúvó ajtaja. Eltekintve attól, hogy magán a papíráradék terven világosan, bár néha igen apró betűkkel, írta ki, hogy csak azért s annyiban felelős, a mennyi e tervezetben bennfoglaltatik, mindenkor kész arra megesküdni, hogy ő az ügynököt semmire sem hatalmazta fel, a mi e terven kívül állana s a törvény előtt is az írott szerződés áll, melyet pedig a vevő is aláírt. A túl magas árt nem panaszolhatja fel, hiszen egyáltalán nem tilos valamely dolgot drágán eladni. Hogy az ügynök (a mi gyakran megtörténik) nem hagyott neki elég időt a szerződés gondos átolvasására vagy épen fenyegetést használt, a törvény előtt nem ok, legalább nem oly ok, hogy az ügyletet egyszerre semmisnek mondanák. De a bankár ily esetekre meg külön is biztosítja magát. Kiszámított ördögi ravaszsággal ugyanis az ügylet megkötése után, mintegy ügynöke eljárásának megkötése gyanánt, későbbi dátummal íratja alá a végérvényes szerződést, melyben világosan nyomatva van, hogy a vevő teljes jó szándékából kényszerítés nélkül s a szerződés teljes ismerete mellett vállalja el a kötelezettséget s mindez a szöveg közé úgy van betoldva, hogy egész természetesnek latszik s a még akkor milliókról álmodozó vevő épen nem képes benne megütközni.

Midőn a vevő ennyire sarokba szorítva látja magát, rendesen egyezkedni iparkodik a zugbankárral fokep azért, hogy váltóját visszakaphassa. Az egyezkedés eredményét előre képzelhetjük. A befizetett összeget mind elveszti s a «bankár megkárosításáért» (a szegény ember oly sokat tud neki a költségeiről s befektetéseiről beszélni) még fizet egy pár száz forintot, hogy

a váltót visszakaphassa. A bankár mindezt zsebre dugja s még ő panaszkodik s még ő érzi magát (legalább szavakban így fejezi ki) nagylelkűnek a szegény áldozat iránt.

Vannak azonban egyes, bár ritka, esetek, midőn a megcsalatott ember elkeseredésében egyenesen fenytető pert indít a bankár ellen.

E per csaknem kivétel nélkül a felperes kárára dől el s így csak annak költségeit szaporítja.

Mit is hozhatna fel lényegileg az üzlet ellen?

Megcsalták azzal, hogy ő a járadéktervet államiilag biztosítottnak hitte? — Hiszen ez egy szóval sincs directe mondva a szövegben s hogy első pillanatra úgy tűnik fel, az nem érv. Olvasta volna el figyelmesen, hiszen maga a «bankház» felszólítja arra utóiratában, hogy ezt tegye, mert ő csak az itt írottakért felelős.

«Azt hitte, hogy e járadéktervet kiváló nagy bankház adja ki». — Hinni sokat szabad, de még az egyszerű tévedés nem döntheti meg a szerződés érvényességét, különösen nem az esetben, ha a tévedés nem a fődologra vonatkozik. E szerződésnél pedig nagyon mellékes, hogy kivel köttetik. A bankár saját hivatalos bejegyzett cégét használta, sőt nevét is oda nyomatta, hogy apró betűkkel, az nem lényeges. Végre az elfogadó nyomtatott nyilatkozatban, melyet a vevő aláírt, a bankház per «Ön» van címelve s e címkezés természetesen csak egyes egyénekre magyarázható, de sohasem testületre vagy részvénytársulatra. Hogy a bankár maga nem gazdag, az nem ok a szerződés megszegésére. Ha valaki birtokot vesz s a telekkönyvet meg nem nézi, esetleges károsodása az ő baja.

«Azt állítja, hogy sokkal nagyobb összeget fizetett vele a bankár, mint a mennyibe az értékpapírok

kerültek. — Hjah istenem, így szól a válasz, hát hibás az a kereskedő, ki értékét nem igyekszik lehetőleg drágán eladni. S azután nincs-e ott magában a járadékterv szövegében valahol eldugva, hogy a vételárt a szerződők egyetértőleg állapították meg magasabbra, mint a börzei árfolyam volt abban az időben, tekintettel a részletfizetési jogra s arra a nagy előnyre (!), hogy milliókra játszhatott. Utóvégre tehet-e arról a bankár, hogy a milliókat számára ki sem húzzák. Ő számokkal, a legnagyobb nyereségeket sorolva fel, mutatta ki, hogy e milliók nyerése nem lett volna absolute lehetetlen s ezért a milliókért csak lehet valamit riszkírozni. Válgon nem czélszerűbb lett volna-e készpénzzé! megvenni az aranyjáradékot, ha a vevő maga nem akart szerencsejátékot folytatni. A szerencse nem kedvezett neki: elítélhető-e ezért a bankár, ki az írott feltételeknek eleget tett. *Volenti non fit injuria.*

Azt sem hozhatja fel, hogy az ügynök neki ezt s ezt ígérte. Írásban volt, hogy a bankár csak az Írott dologért felelős. Az ügynököt, ha szükség van reá, a bankár mindenkor desavouálhatja; ő maga pedig csak nem akarta a vevőt megcsalni, hiszen sohasem látta s jaradékterve nem egyenesen az ő számára kelt.

Felhozhatnák még, hogy a zugbankár sorsjegyet ígér, melyeket azonban sohasem vásárolt meg s nincsenek is birtokában De hogyan bizonyítják be ezt A bankár csak akkor kénytelen a sorsjegyet kiadni kezéből, ha a sorsolásban részes húsz tag, kik egymás létezéséről mit sem tudnak, mind együttesen s egy meghatározott órában jelennek meg nála s még ezen felül, ha mind ez a húsz tag (egy pedig véletlenül nincs itt!) mind a 20—50 részletet egészen pontosan fizette ki. Mivel e sok «ha» valóságos fából csinált

vaskarikát képez, a gyanakvó vevő bíróilag akarja kényszeríteni az eladót, hogy az eladott értékek tényleges birtokát kimutassa. De lehetséges-e ez: Jogi elvek szerint a tulajdonjog csak a tényleges átadás által szerzhető meg s ő még csak részleteket fizetett. A vevőnek tehát előbb igazolási pert kell indítani, ezt biztosan elveszti, de ha reménye van megnyerni, a per hosszú folyama alatt a bankárnak módja van a sorsjegyeket megszerezni. Különben is a bankár rendesen óvatosan kerül minden oly kifejezést a járadéktervben, mely egyenesen arra magyarázható, hogy ő köteles az eladott értékpapírokat folytonosan kéznél tartani.

*

De hát soha sem fizet a részlet papírokkal üzelkedő bankár s teljesen képtelen a vevő rajta barmit is megvenni?

Rendes körülmények közt, a többször emlegetett frankokat kivéve, csakugyan soha sem fizet.

A járadékterv darusítása a nyomatási költségen kívül épen semmibe sem kerti]; az ügynök fedezi a többit abból a dús jövedelemből, melyet az első részlet megnyerése hoz. Ha a vevő pontosan fizet, mint fentebb láttuk, ügyes fogásokkal kieszközölni, hogy a kötött szerződés felbontassák — más jobbnak reményében. Ha végre a sorsjegyeket is át kell adni (ez a legkritkább eset!), az ismert pontozat szerint mindég van ürügye az állítólagos sorsjegyeket eladni s a «tulajdonosok»-nak a vételár s annak kamatai levonása után a — maradékot átadni.

Nem mondjuk, hogy e szabály alól nincsenek kivételek. Utoljára még a rókát is meglehet néha fogni,

avagy a róka azért is ad csalogatóul egy kis konczot nagyszájú s befolyásos embereknek, hogy minél többen ragadjanak a lépre. Vannak oly esetek is, hol a «skandalum»-tói megijedve vagy a rendőrség által kényszerítette egyes vevőknek valamit visszaad, vagy (s ezt jobban szereti¹ a vételárakat leszállítja. De hogy ily részletivek árulója általában tisztességesen járna el üzletében, arról nincs tudomásunk. Lehet, hogy van köztök egy pár, de kételkedünk benne.

A polyp, e tengeri szörny, nem bocsátja el áldozatait:

Nincs tehát egyáltalán menekvés e zugbankárok üzelvei ellen? Nem elég erős-e a törvény s igazság, hogy hatalmat vegyen felettök.

Nem. Elég szomorú dolog, de tény. Azt a rafinirt tervezetet, melyet a budapesti zugbankárok kiadni szoktak s melyet fentebb részletesen ismertettünk, jlesen törvényeink s intézményeink segítségével még csak hivatalból megtámadni sem lehet. Egy alkalommal, midőn a szomszéd Becsben már erősen kikelték ellenök s üldözni kezdtek őket, a mi kormányunk is adott ki egy rendeletet 1878. decz. 2-án 27,285 sz. j. melyben a sorsjegyeknek és bármely szerencsejáték hasonló részletíveinek házalás utján való elarusitását szigorúan megtiltja. S mit használt ez a rendelet? A solid bankárok mindinkább visszavonultak az üzlettől s a tért a kétes eljárású zugbankárokra bízták. Mert valóban eltiltani alig lehet e házalást. Utóvégre is a bankár ügynöke nem házaló. A házaló jogi fogalmaink szerint rendes üzlet helyiséggel nem bír, portékáját magával hordja s a vevőnek azonnal

átadja. A zugbankár ügynöke azonban nem portékát hord magával, hanem az eladó által aláírt áruszállítási szerződést s magát az árut (az ígért értékpapírokat a vevő csak Budapesten veheti át s csak akkor, ha minden részletet megfizet. S végül az eladónak nemcsak rendes üzleti helyisége, de hangzatos bankczége is van. De ha tényleg intézkedni akarna is a hatóság ily ügynökök ellen, az elegáns külsejű s egyeseket meglátogató «urak» képesek a gyanút elhárítani maguktól s régi közmondás, hogy eső után felesleges a köpeny.

A hatóságnak a beavatkozásra ritkán is van alkalma. A legtöbb ember szégyenli, hogy reászedték vagy épen fél, hogy a fedezetül adott váltót exequalják. Megtörténik ugyan, hogy a bankár ur saját ágensét is megcsalja s a neki ígért provisiót a legfurcsább ürügyek alatt megvonja tőle. De még az ágens sem megy a törvényszékhez, hiszen ludasnak érzi magát s csak az által boszulja meg magát, hogy concurrans bankárhoz megy s annak segítségével a már kötött szerződéseket megsemmisíteni igyekezik.

Két hatalmas fegyver azonban még is van ellenük: egyik a törvényhozás, a másik a sajtó.

Szóljunk előbb a t ö r v é n y h o z á s r ó l.

Az osztrák parlament 1878-ban egy pár buzgó képviselő eredményes agitációja következtében törvény által tiltotta meg többek között, hogy a sorsjegyeket a sorsolási tervtől eltérő módon árusítani nem lehet, különösen (s ez lényeges!) nem szabad a sorsjegyeket más üzletekkel összeköttetésbe hozni, nem szabad azt ügynökök közvetítésével eszközölni s az árulásra jogosított bejegyzett czégek minden sorsjegy árulásról hiteles könyvet tartoznak vezetni. Alig egy pár év telt

el e törvény életbelépte óta s Ausztriában, hol pedig különösen Bécs az ily zugbankárok egyik főfészke volt, az értékpapírok s sorsjegyek együttes részletfizetésre eszközölt eladása csaknem egészen megszűnt s e lelketlen üzlettel foglalkozó egyének egy részé — mint fájdalommal konstatálhatjuk — Budapestre s a keleti tartományokra vetette magát. De a gomba módon gyarapodó ügyletek s a sok panasz nem volt még elég hogy a mi kormányunk is hasonló üdvös törvény hozatását eszközölte volna. Pedig ily törvényre ma már égető szükség van s a hazafiaknak fontos feladata, hogy annak létrejöttét minden lehető erkölcsi fegyverrel előmozdítsák. Örömmel vettük tudomásul a napi lapokból, hogy a jövő hóban tartandó jogászyülés tárgy sorozatába felvették e kérdést is s azzal tüzetesen akarnak foglalkozni. Üdvözljük a lelkes férfiakat s melegen óhajtjuk, hogy céljuk elérve legyen s szakértő határozatukat a törvényhozó testület tagjai is komoly figyelembe részesítsék.

De a törvényhozás szava még nem elég. A sajtó s társadalom közreműködése is szükséges. Ne riadjanak vissza a revolversajtó példájától, mely annyi ostromozás daczára a magyar fővárosban még mindig burjánzik. Egy-két felszólalás, néhány megbélyegzés nem elég ugyan a baj gyökeres orvoslására de nem is felesleges. Ha elég erős s határozott a közvélemény kárhóztatása, bizonyynyal lesznek egyesek, kik e szegyeteljes üzlettől féltékenységből visszavonulnak, de ha nem lennének is, okul népünk s óvatosabb lesz az ily üzletek megkötésében. A nyilvánosság mindenkor ellessége a nem tisztességes pénzszerzési eszközöknek s egyes könyelműségre hajlandó egyének hatásos nevelő eszköze. Szólaljon fel azért a sajtó egyhangúlag

s férfiasan az értékpapírok s sorsjegyek ilyenmő darusítása ellen s a társadalmi czélok előmozdítására alakult egyletek tegyék önmagok kötelességévé, hogy e fontos ügyet megbeszéljék s annak orvosszereiről gondoskodjanak.

Nem kell felednünk azt a körülményt sem, hogy az ily üzletek a tömérdek erkölcsi s anyagi kar mellett, melyet okoznak, nemzetünk hitelet is jelentékenyen rongálják. Az állampapírokat veszik mindannyian működésük alapjául, mert jól tudják, hogy már érni s terjedni kezd nemzetünkben az a tudat, hogy állami életünk e jelentékeny tényezőinek s hitelünk egyik főeszközének a haza polgárai között minél szélesebb körben terjesztése hazafiúi kötelesség, s tudják mellesleg azt is, hogy e papírok általában a legjobb tőkebefektetések közé tartoznak. De e tudat s a hazafiasság náluk csak köpeny, hogy a sorsjegyekkel szédelegessenek, csak eszköz, hogy a nagy közönség kiszivattyúzására tervezett számításait avatatlanok előtt tisztán s «biztosított»-nak tüntessék fel. Nem tisztán társadalmi baj tehát e szédelgés, hanem egyúttal politikai s az ország jövőjével komolyan foglalkozó férfiak nem tesznek kicsinyes munkát, midőn e kérdéssel is foglalkoznak.

Én átéreztem s tudom méltányolni azok törekvését, kik e szédelgés orvoslásán közreműködni akarnak. Nem is elégszem meg e röpirat közrebocsátásával, de folyton figyelemmel fogom azt kíséni I ekintélyes solid bankárok s ügyvédek ígérétét bírom, bog' e munkámban támogatni fognak s a zugbankárok által megcsalt feleknek, ha azok közbenjárásért hozzám (Budapest, V . ker. Géza-utca 7. sz.) fordulnak, díjmentes tanácssal s támogatás-

sál szolgálnak. Hiszem s reménylem, hogy e munkában nem is maradunk magunkban s a tisztességes sajtó meg tesz minden lehetőt, hogy e törekvésünket a közvélemény is támogassa.

S még csak egy szót befejezésül . . .

Az értékpapírok s sorsjegyek ily nemű részletfizetésre eszközölt darusításával foglalkozó zugbankárok s ügynökök $\frac{4}{5}$ része izraelita. Keresztyének is vannak köztük, s nem csupán kikeresztelkedett zsidók, de kétségkívül nagy kisebbségben. A közvélemény ez okból az ily üzleteket határozottan a zsidók csalási hajlamának tulajdonítja s a zugbankárok lelkiismeretlen működése nem kis mértékben mozdítja elő azt a társadalmi bajt, melyet antisemitismusként neveznek. Magam is zsidó vagyok s nem tagadom, hogy fájdalommal érzem e sötét áramlat erősödését hazánkban. De nem okolom érte a népet. Ki követelhetné jogosan, hogy ők szigorú logikával megkülönböztessenek az embert vallásától, midőn azt az úgynevezett intelligentia nagy része sem teszi meg: Ósrégi átka ez Izrael népének. Ki törődött valaha a Hoszterek s Rózsa Sándorok felekezeti jellegével s ki merészelte azok gáztetteit az egész felekezetitek bűnül róvni fel? Reánk vonatkozólag ez mindennapi dolog s az esztelen antisemitikus irány e logikai zűrzavart napjainkban nagyon is éleszti. A zugbankárok általam vázolt működése kétségkívül jelentékenyen hozzájárul ehhez. Kimutathatjuk az ítélet igaztalan voltát, szólhatunk a hibás logikai következtetés ellen, hasztalan. De van egy gyökeres orvossága, s ez az, ha maguk a zsidók üldözik a bűnt, melyet zsidó követett el, ha maguk leplezik le a rejtett üzleteket, melyekben — ha nem is kizárólag, de kétségkívül túlnyomólag — zsidók a részesek. Ezért hívom én fel még a sajtó s törvényhozás mellett az intelligens zsidókat is, hogy e nagy társadalmi baj megszüntetésére első sorban működjenek közre. Becsületes embernek kötelessége ezt tenni, becsületes

zsidónak önérdeke is. Hadd tudjak meg tetteinkből keresztyén hazánkfiainak, hogy a nemzet s a magyar társadalom érdeke csak úgy szívünkön fekszik, mint nekik. Hiszen mi is intelligens zsidók, ezt büszkén merem állítani, csak oly magyarok vagyunk, mint ők. Hamis volt a szó, mely minket «magyar zsidókénak keresztelt el; nem, mi ellenkezőleg zsidó vallású magyarok vagyunk. Első mindenkor a nemzeti jelleg, mely a haza minden polgáránál egy s csak azután jó a felekezeti megkülönböztetés, s a hol a kettő összeütközésbe jő, bár ily összeütközés alig gondolható, készek vagyunk a felekezeti érdeket is feláldozni. Nem áttérésről van szó. Ám kereszteltesse meg magát, kinek meggyőződése azt sugalja, de gyáva és erkölcstelen ember az, ki hitét érdekből hagyja el, habár nem képes más felekezet körében az abszolút igazat feltalálni. De. erre nincs is szükség. Békésen megélnék hazánkban a különböző keresztyén felekezetek egymás mellett, békésen meg fog férni a keresztyén is a zsidó mellett, ha egykor ki lesz irtva a jelenlegi zsidók nagy részénél uralkodó vakhit, hogy ők első sorban zsidók s csak azután magyarok. S ennek kiirtására egyik legalkalmasabb eszköz, ha maguk a zsidók üldözik a gúny, megvetés s a közvélemény hatalmas szavaival a gazembereket s csalókat, még ha véletlenül zsidóknak születtek is. Különböztessük meg magunkat szóval is tőlök, mert tetteleg úgy is különbözünk, s keresztyén vallású magyar polgártársaink a velők született igazságérzetnél fogva szintén csakhamar hirdetni fogják az éles különbséget. Legyen e lelketlen zugbankárok működésének leálcázása kezdet arra, hogy megmutassuk, minő a magyar ember, ki véletlenül zsidó vallású s az antisemitizmus igaztalan, logikátlan vádjai nevéssé válnak.

Merész kérdés fejtegetésébe fogtam. Ismeretlenül s gyenge erővel egy nagy társadalmi bajt igyekeztem

ecsetelni, társadalmi bajt, melynek megszüntetése közönyös természetünk miatt, mely ily fontos kérdésekkel részletesen foglalkozni nem szeret, nagy nehézségekkel jár s melynek bolygatása hasonló a darázsfészekéhez, a bolygatónak kellemetlenségeket s bajokat idéz, de elismerést ritkán Ismertem e nehézségeket, tudtam a bekövetkezhető kellemetlenségekről, mielőtt az első sort leírtam volna. S még- is megtettem. Ki érezni tud, ki velem együtt látta volna a nyomort s azokat a könnyeket, melyeket e lelketlen polypok áldozatai hullatnak, bizonnal úgy tett volna, mint én. S volt-e okom habozni? Örök igazság uralkodik az emberek tettei felett s a feltart bűn előbb-utóbb felkölti az erkölcsi felháborodás érzetét. Lehet, hogy szavam gyenge erre s soraim nem részesülnek kellő figyelemben. De hiszem, hogy eljő a közel jövőben (hiszen már csordultig telt a pohár) az a férfin, kinek szava a magyar társadalom e rákfenéjére vonza a közvélemény figyelmét, hogy hatalmas erkölcsi erejével tönkre tegye e szédelgőket.

Ne hagyjuk addig sem elaludni a kérdést. A sajtó, a törvényhozó testület tagjai, az intelligens zsidók karöltve küzdjenek e baj ellen. Higyjék el nekem, hogy veszedelmesebb szédelgés nincs hazánkban jelenleg s e rút fajzat, melyet jelen soraimban bemutattam, nagyobb erkölcsi s anyagi kárt okoz nemzetünknek, mint a mennyi országos elemi csapások vagy csatak elvesztése által szenvedhetünk.

(Vége.)